

Megjelent: Fábíán, A; Bertalan, L (szerk.): *Otthon a Kárpát-medencében. Területfejlesztési Szabadegyetem 2011-2015*. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron (2015) pp. 351-368. (ISBN 978-963-334-276-3)

A magyar megyék gazdasági növekedése az Európai Unióhoz történt csatlakozás után

Lengyel Imre* - Mozsár Ferenc**

*MTA doktora, egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar

***PhD, egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar

A gazdasági növekedés értelmezése, mérése és elemzése napjainkban élénk viták tárgya (EC 2010; Stiglitz et al 2010). Abban viszont egyetértés van, amit a kialakult statisztikai gyakorlat is nagyban erősít, hogy a szűken vett gazdasági növekedés méréséhez a bruttó hazai terméket (GDP) célszerű elsősorban alapul venni. A GDP számolása térben nehézségeket okoz, a tevékenységek egy része nehezen lokalizálható, emiatt a statisztikai gyakorlatban a NUTS3-as, azaz megyei szint az a legkisebb területi egység, amelyre még elfogadható torzítással kiszámolhatók, megbecsülhetők a kibocsátási adatok. Mivel általában nincs részletes területi adatgyűjtés, így Magyarországon sem pl. területi árindexekre, emiatt az egyes megyék kibocsátásának időbeli összevetése is gondokat okoz (Nemes Nagy 2009). De véleményünk szerint az országos volumenindexek a tendenciák és egyenlőtlenségek becslésére alkalmasak.

A tanulmányban¹ először a magyar megyék gazdasági növekedését elemezzük 2004-től 2013-ig, fő kérdésünk, hogy az egyes megyék hogyan járultak hozzá az országos kibocsátáshoz. Ezt követően az Európai Uniótól érkező támogatások területi, megyei eloszlását elemezzük és kapcsolatát a gazdasági növekedéssel. A fejezet végén összegezzük a megyék típusait az eltérő növekedési pályák szerint.

1. A magyar megyék gazdasági növekedése nemzetközi összehasonlításban

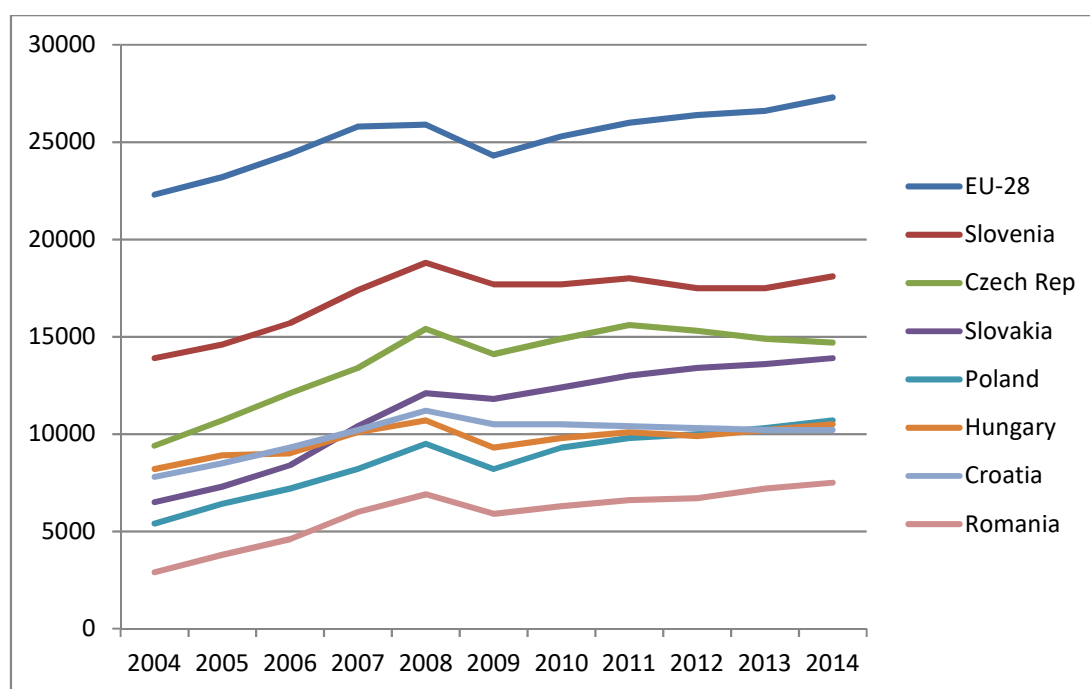
A magyar megyék gazdasági növekedése nyilván nem független az országétól. A reális helyzetmegítéléshez célszerű a velünk hasonló helyzetből indult volt szocialista országokéval összevetni a magyar gazdasági növekedést. Nehézséget okoz, hogy mindegyik ország saját

¹ A tanulmány megírását a TÁMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0002 azonosító számú, „Tudás-ipar igényeit kiszolgáló felsőoktatási szolgáltatások megalapozása a Dél-Alföldi régióban” projekt tette lehetővé.

pénzmemében számolja ki a kibocsátást, amit többféle módon lehet nemzetközileg is összemérhetővé tenni. Tanulmányunkban elsősorban az EUROSTAT által közölt országos adatokat elemezzük, amelyek euróban, illetve vásárlóerő-egységben (PPS) szerepelnek.

A témakörben a térségek gazdasági növekedésével kiváló kézikönyvek és tanulmánykötetek sora foglalkozik (Capello – Nijkamp 2009; Fischer– Nijkamp 2014; Pike – Rodríguez-Pose – Tomaney 2011; Todaro – Smith 2009; Varga 2009), de a területi politika, a területfejlesztés egyes részkérdéseit szintén alapvető munkák ismertetik (Fábián 2010; Rechnitzer-Smahó 2011).

1. ábra Egy főre jutó bruttó hazai termék piaci beszerzési áron, euróban

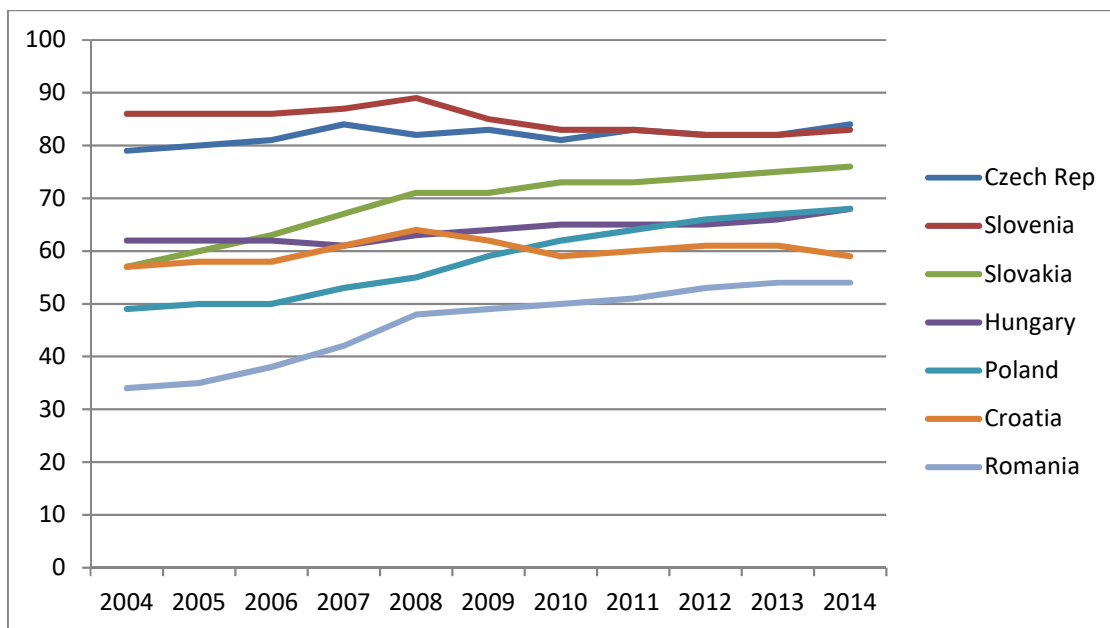
Forrás: EUROSTAT Gross domestic product at market prices (tec00001), letöltve: 2015.08.12.

A magyar gazdaság növekedésében 2004 után három szakasz különíthető el: 2008-ig viszonylag egyenletes ütemű volt, amely azonban elmaradt a szlovén, cseh és szlovák gazdaságé mögött (1. ábra). A második szakasz, a 2009-ben megfigyelhető visszaesés a 2008-as globális válsághoz köthető, amit felerősítettek egyéb hazai problémák is. Ez a visszaesés mindegyik posztszocialista országban megfigyelhető, habár eltérő intenzitással, nyilván a fő piaci partnerországok keresletének visszaesése kihatott mindenhol. A 2009-es mélypont utáni harmadik szakaszban a figyelembe vett országokban mindenütt egy lassú növekedés bontakozott ki, kivéve Szlovákiát, amelynek gazdasága mindvégig dinamikus maradt. Az adatok alapján a magyar gazdaság 2010-et követően lényegében stagnál, hasonlóan a szlovén,

cseh és horvát gazdasághoz, csak 2014-ben figyelhető meg érdemi, 3%-os növekedés, de a kibocsátás reálértéken még így sem érte el a 2008-as szintet. Megjegyezzük, hogy az EUROSTAT által közölt adatokban nagy a kerekítés, ennek ellenére a nemzetközi pozíciókat és trendeket jól jelzik.

Az euróban közölt adatok mellett a gazdasági növekedés, pontosabban felzárkózás megítéléséhez célszerű figyelembe venni a vásárlóerő-egységben megadott, jelen esetben PPS-ben közölt adatokat is (2. ábra). Az adatok alapján a magyar gazdaság felzárkózása az EU-átlaghoz lassú, 2004 és 2014 között mindössze 6 százalékpontot javított helyzetén, 62%-ról 68%-ra nőtt, hasonlóan erősödött a cseh gazdaság is (79%-ról 84%-ra), míg a szlovén gazdaság 3%-ot visszaesett. De ebben az időszakban a román (20 százalékpontot), a szlovák (19 százalékpontot) és a lengyel (19 százalékpontot) gazdaság dinamikusan bővült, ki tudták használni az EU tagság nyújtotta előnyöket, Szlovákia már 2007-ben, míg Lengyelország 2013-ban érte utol és hagyta le Magyarországot. A négy visegrádi ország között Magyarország a rendszerváltástól sokáig a 2. volt, most pedig utolsó.

2. ábra Egy főre jutó bruttó hazai termék PPS-ben, EU28=100%

Forrás: EUROSTAT GDP per capita in PPS (tec00114), letöltve: 2015.08.12

A fenti adatokból egyértelműen kiderül, hogy a magyar gazdaság 2010-től lényegében stagnál, lassú a gazdasági növekedés, az EU-s átlaghoz való közeledés minimális, és csak 2013-tól érzékelhető egy pozitív elmozdulás (1. táblázat). A magyar gazdaság növekedésében már 2007-ben történt egy megtorpanás, előtte 2000-től évente 3,8-4,9% között volt mindvégig a növekedés, ami már 2007-ben és 2008-ban is lefékeződött és bekövetkezett 2009-ben egy

drasztikus, 6,6%-os visszaesés, majd 2012-ben egy újabb, 1,7%-os csökkenés. Egy évtized alatt, dacára az EU-tagság különböző előnyeinek, reálértéken csupán 9,1%-kal nőtt a magyar gazdaság, azaz éves átlagban 1% alatt maradt.

1. táblázat A bruttó hazai termék értéke és volumenindexe

Év	A bruttó hazai termék		
	értéke, folyó áron, milliárd Ft	volumenindexe	
		előző év = 100,0	2000=100,0
2004	21 012,8	104,9	100,0
2005	22 459,2	104,4	104,4
2006	24 138,8	103,8	108,4
2007	25 538,6	100,4	108,8
2008	27 038,1	100,8	109,7
2009	26 258,7	93,4	102,4
2010	27 051,7	100,7	103,1
2011	28 133,8	101,8	105,0
2012	28 627,9	98,3	103,2
2013	30 065,0	101,9	105,2
2014	32 179,7	103,7	109,1

Forrás: KSH STADAT 3.1.1. A bruttó hazai termék (GDP) értéke és volumenindexei – ESA2010 (1995–)

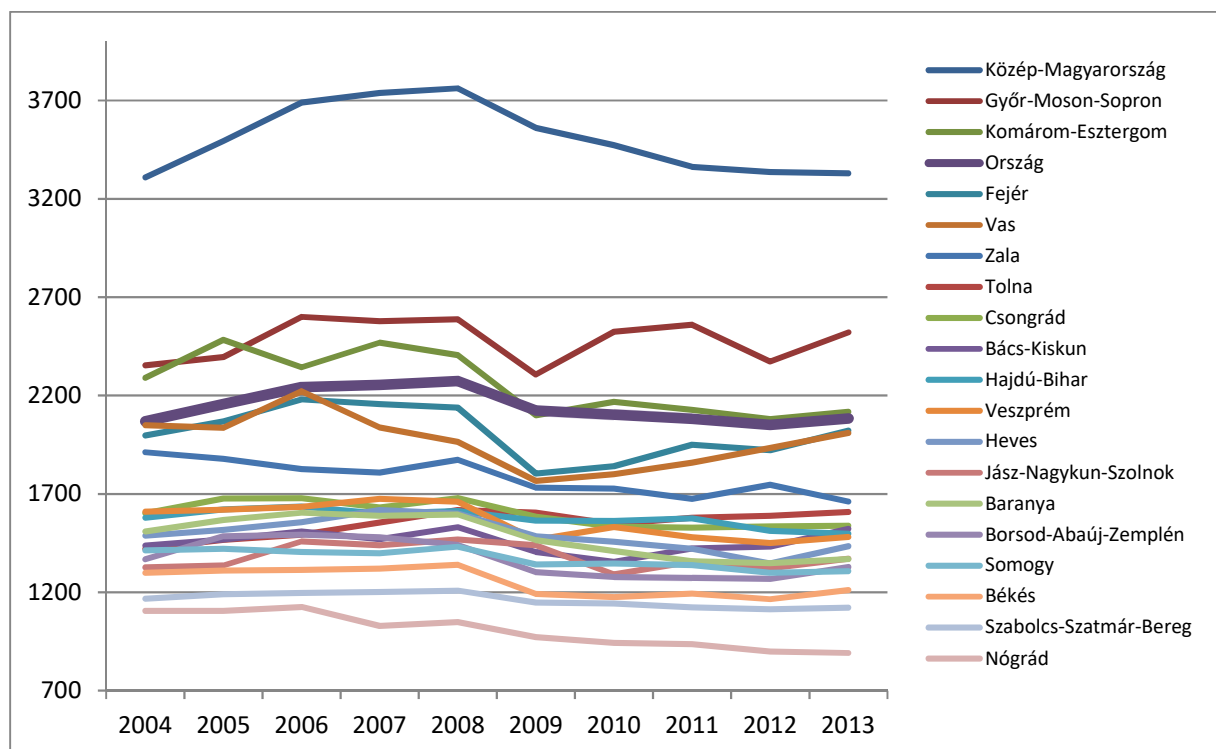
Az adatokból kiderül, hogy a mélypont a figyelembe vett posztszocialista országokban 2009 volt, amelyet követően eltérő növekedési pályák figyelhetők meg. A fejlett cseh és szlovén gazdaság alig növekedett (euróban mérve a szlovén gazdaság erősebb, de PPS-ben már a cseh gazdaság áll előrébb), a kevésbé fejlett szlovák, lengyel és román gazdaság dinamikusan bővült, de eközben a magyar és horvát gazdaság stagnált. Amíg 2004-ben 35-85% között szóródtak az értékek (2. ábra), addig 2014-ben jóval kisebb sávban található az országok, azaz bizonyos kiegyenlítődés figyelhető meg. Azt majd a jövő dönti el, hogy a poszt-szocialista országok tartósan maradnak-e ebben a sávban, avagy képesek közeledni az EU-átlaghoz.

2. A magyar megyék gazdasági növekedése és összetevőik

A magyar megyék gazdasági növekedésének vizsgálatakor, célszerű Budapestet és Pest megyét összevontan kezelni, azaz a Közép-magyarországi régiót alapul venni, mivel a főváros vonzáskörzete, a nagyvárosi településeggyüttes teszi ki a régió lakosságának 86%-át. De ez az összevonás sem tökéletes, hiszen Pest megye több települése és térségeik csak lazán kötődnek a fővárosi gazdasághoz.

A megyék többségének egy főre jutó GDP-je 2004-től 2008-ig növekedett, összhangban az országos növekedéssel, mégha eltérő ütemben is (3. ábra). Kiemelkedik Közép-Magyarország és Győr-Moson-Sopron, továbbá idesorolódik Komárom-Esztergom, Fejér és Vas megye is. Az is látható, hogy egy-egy jelentős beruházás, pl. az Audié Győr-Moson-Sopron megyében, csak rövid távon növeli a GDP-t, csak egyszeri növekedési hatással bír, nem látszódnak a regionális multiplikátorhatások, valószínűleg kevés a helyi beszállító, helyi üzleti partner. Azaz egy-egy lépcsőt képes a megye a külföldi működőtőke segítségével meglépni, de ezt követően lelassul a gazdasági növekedés. A többi 13 megye gazdasági növekedése közel hasonló, szinte „egy csapatban” mozognak. Az EU 28 tagállamának megyéi között az utolsó 10 %-ban található a magyar megyék közel fele (ERY 2014). Szembetűnően lemarad Nógrád megye, lassan fejlődik Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés is.

3. ábra A megyék egy lakosra jutó bruttó hozzáadott értéke 2004-es árakon

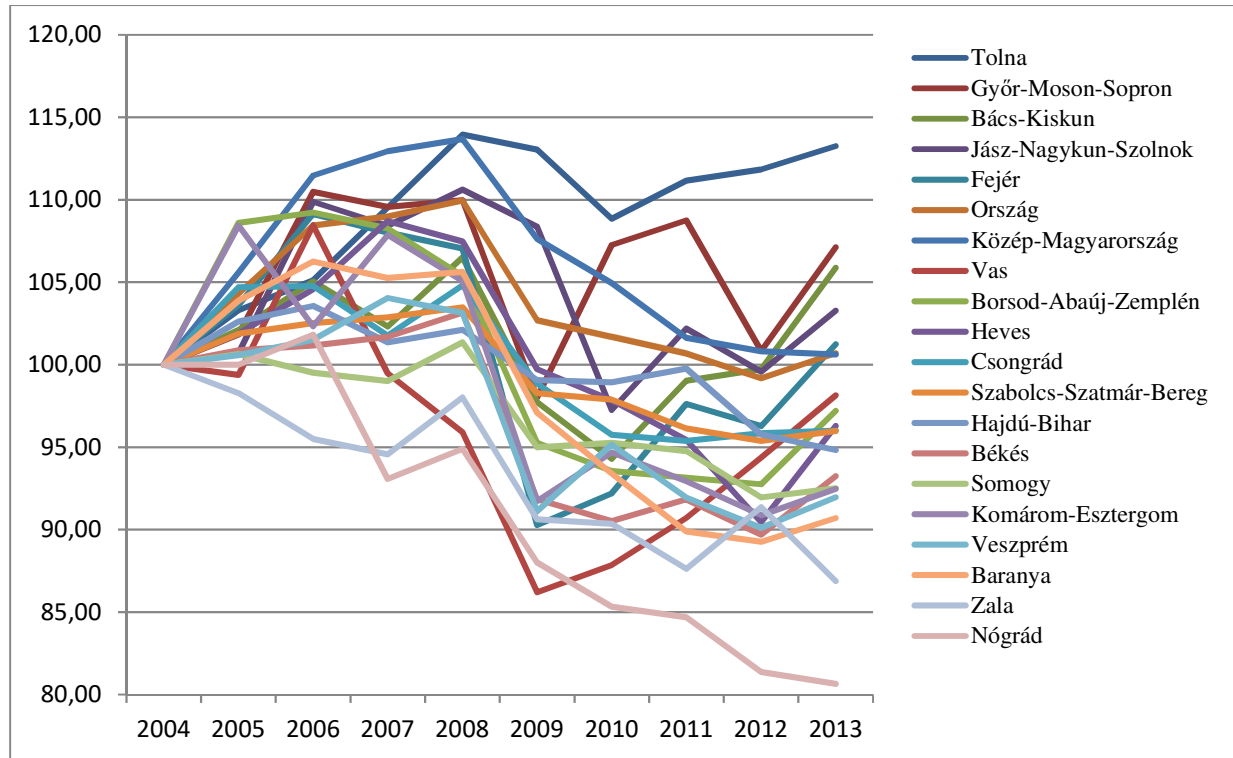

Forrás: a STADAT 6.3.1.2. és 3.1.1. alapján a szerzők számítása

Az Európai Unióhoz történt csatlakozás évéhez, 2004-hez, mint bázisévhez viszonyítva a csatlakozásnak nyertesének nevezhetjük azt a térséget, megyét, ahol növekedett az egy főre jutó GDP, és vesztesének, ahol csökkent (4. ábra). Csak 5 olyan megye van, ahol 2004-hez képest érezhetően nőtt az egy főre jutó GDP: Tolna, Győr-Moson-Sopron, Bács-Kiskun és Fejér megye. Nyolc olyan megye van, ahol legalább 5%-kal csökkent az egy főre jutó GDP:

Nógrád, Zala, Baranya, Veszprém, Komárom-Esztergom, Somogy, Békés és Hajdú-Bihar. A maradék öt megyében pedig nem változott érdemben, köztük a Közép-magyarországi régióban sem.

4. ábra A megyék egy lakosra jutó bruttó hozzáadott értéke 2004-es árakon, 2004=100%

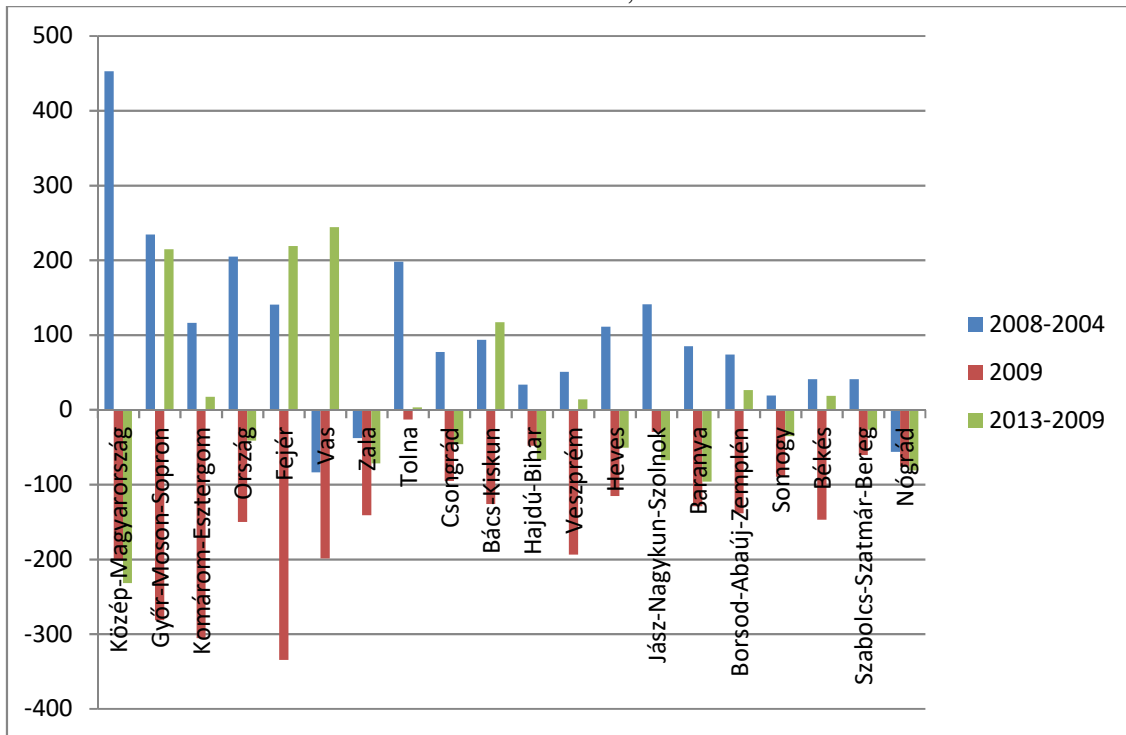
Forrás: a STADAT 6.3.1.2. és 3.1.1. alapján a szerzők számítása

Az adatokból kiderül, hogy a megyék gazdasági növekedése igen eltérő ütemű, továbbá évente erőteljesen ingadozik, egy-egy nagyobb beruházás, avagy egy-egy jelentősebb cég kivonulása módosít a trendeken (nyilván ilyen kis munkaerőpiacon, ami a megyékben van, felerősödnek a kis változások hatásai). Kérdés, hogyan járultak hozzá az egyes megyék az ország gazdasági növekedéséhez? Melyik megye mikor erősítette, avagy fogta vissza az ország gazdasági növekedését?

Az országos gazdasági növekedés alapján három szakaszt különíthetünk el (1 táblázat). Az első szakasz a 2004-2008 közötti időszakra tehető, amikor a megyék többségében nőtt a hozzáadott érték, azaz a megyék többsége hozzájárult az országos növekedéshez, kivéve Vas, Nógrád és Zala megyét (5. ábra). Ebben az időszakban kiemelkedett a Közép-magyarországi régió, Győr-Moson-Sopron és Tolna megye. 2009-ben mindegyik megyében jelentős visszaesés történt, a legnagyobb mértékű a feldolgozóipari exportot előállító Fejér, Komárom-

Esztergom, Győr-Moson-Sopron és Vas megyékben, valamint a Közép-magyarországi régióban, legkevésbé Tolna, Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyékben.

5. ábra A megyékben az egy lakosra jutó GDP értékének éves átlagos változása 2004-es árakon számolva, ezer Ft

Forrás: a szerzők számítása

A megyék válság utáni, 2009-2013 közötti GDP-jét éves változását reálértéken véve ebben az időszakban négy megye áll az élen, Vas, Fejér, Győr-Moson-Sopron és Bács-Kiskun. További 4 megyében volt még némi gazdasági növekedés, míg a többi 11-ben visszaesés történt, lényegében a megyék három csoportra szakadtak. A reálértéken mért GDP jelentősen csökkent a Közép-magyarországi régióban, Baranya, Nógrád, Zala és Hajdú-Bihar megyékben. Így az ország gazdasági növekedésének 2009 utáni stagnálása részben a fővárosi térség gyenge gazdasági teljesítményének, részben a megyék többségének tudható be, mivel csak 4 megye volt képes a hozzáadott érték növelésére ebben az időszakban.

3. Az EU-s támogatások felhasználásának térbelisége

A különböző időszakokban felhasználható EU-s forrásokat a pályázó székhelye és a projekt helyszíne szerint is összegzik, utóbbi esetben megyénként elérhetők az adatok az EMIR adatbázisból. Ezek a támogatások igen sokféle célra felhasználhatók, amit az EU-val

egyeztetett dokumentumok rögzítenek, így közlekedésfejlesztéstől képzési projektekig, vállalkozásfejlesztéstől környezetvédelemig stb. Nagy összegről van szó, 2015. augusztus 7-ig közel 8 ezer milliárd Ft lett kifizetve a 2007-13-as keretből.

Kérdés, mire vezethető vissza, hogy az EU-s támogatási forrásokat felhasználjuk, de nem érzékelhetők ennek a jelentős összegű támogatásnak a hatásai a magyar gazdasági növekedésre? Erre a kérdésre nagyon összetett válasz adható, komoly empirikus vizsgálatok szükségesek az egyes hipotézisek teszteléséhez. Mi csak egyet emelünk ki: véleményünk szerint a források felhasználása elsősorban nem a gazdasági növekedés, nem a gazdaságfejlesztés, hanem a hiányos közszolgáltatások, elmaradott infrastruktúra kiépítésére, azaz területfej- és településfejlesztésre szolgál. Továbbá a kevésbé fejlett térségek vállalatai kiszorulnak a forrásokból, így ezekben a magas munkanélküliséggel bíró térségekben alig jönnek lére a versenyszférában új munkahelyek.

2. táblázat Az EU-s források egy lakosra jutó, kifizetett értéke folyó áron, a projekt helyszínén alapján

	eFt, egy lakosra			%, országoshoz			
	NFT	ÚMFT	ÚSZT	NFT	ÚMFT	ÚSZT	Összes
Bács-Kiskun	50,4	316,3	234,1	104,5	73,4	92,5	82,1
Baranya	70,3	415,0	248,0	145,8	96,3	98,0	100,2
Békés	63,2	334,0	304,8	130,9	77,5	120,5	95,9
Borsod-AZ	59,7	365,4	258,1	123,9	84,8	102,0	93,3
Csongrád	62,1	707,1	326,1	128,8	164,1	128,9	149,6
Fejér	51,0	572,1	201,7	105,8	132,8	79,7	112,7
Győr-MS	36,5	554,1	185,7	75,7	128,6	73,4	106,1
Hajdú-Bihar	60,6	645,8	274,9	125,6	149,9	108,6	134,1
Heves	79,2	355,9	232,0	164,3	82,6	91,7	91,1
Jász-NSz	56,0	382,5	213,6	116,1	88,8	84,4	89,1
Komárom-E	42,5	189,6	241,4	88,1	44,0	95,4	64,7
Közép-Morszá	32,0	453,9	283,8	66,4	105,4	112,2	105,2
Nógrád	39,3	223,9	231,1	81,4	52,0	91,3	67,5
Somogy	52,0	351,1	230,8	107,8	81,5	91,2	86,6
Szabolcs-SzB	59,9	569,3	235,5	124,3	132,2	93,1	118,1
Tolna	64,2	233,7	185,7	133,2	54,3	73,4	66,1
Vas	46,3	282,4	178,3	96,0	65,6	70,5	69,3
Veszprém	41,5	277,4	291,3	86,1	64,4	115,1	83,4
Zala	45,2	342,9	166,3	93,7	79,6	65,7	75,7
Ország	48,2	430,8	253,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: EMIR, letöltés: 2015.08.07

Az EU-s csatlakozást követően 2004-2007 között a Nemzeti Fejlesztési Terv, 2007-2013 között először az Új Magyarország Fejlesztési Terv, majd az Új Széchenyi Terv szolgált a támogatások felhasználásának keretében. A 2004-től kifizetett EU-s források egy lakosra jutó összes értékét a projekt helyszíne alapján vizsgálva az látható, hogy valószínűleg nem a fejlettség/fejletlenség volt a pénzek elosztásának irányelve (2. táblázat). Igaz, hogy ebben az időszakban mindegyik vidéki régió, így mindegyik megye konvergencia térségnek számított, azaz jogosult volt a forrásokra. De Fejér, Győr-Moson-Sopron, Csongrád és Hajdú-Bihar megyék is többet kaptak az országos átlagnál, miközben pl. Nógrád és Somogy megyék alig jutottak forrásokhoz. De az is érzékelhető, hogy néhány kevésbé fejlett megyébe, így Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén megyékbe is jutott a forrásokból. Azaz nem a gazdasági növekedés élénkítése, hanem egyéb szempontok játszottak szerepet a pályázatok elbírálásakor, természetesen már a tervek szerint is az összes forrásnak csak egy része szolgált gazdaság- és vállalkozásfejlesztésre.

A gazdaságfejlesztés igen komplex témakör, szinte mindegyik fejlesztés, legyen az oktatás, épület felújítás, útszélesítés stb. közvetve-közvetlenül kapcsolódik a gazdasághoz (Lengyel 2010a). A szűken vett gazdaságfejlesztés alatt azt értjük, ha az üzleti szférához kerülnek a források, ha mérhetően javul a vállalatok termelékenysége és nő a foglalkoztatás a versenyszférában, ezáltal a gazdasági növekedésben tetten érhető a támogatások hatása. A különböző időszakok terveiben egyaránt szerepel olyan operatív program (OP), amelynek fő célja a közvetlen gazdaság- és vállalkozásfejlesztés volt. A Nemzeti Fejlesztési Terv keretében a Gazdasági Versenyképességi OP (GVOP), az Új Magyarország Fejlesztési Tervben a Gazdaságfejlesztési OP (GOP), az Új Széchenyi Tervben a Vállalkozásfejlesztési OP (VOP) volt az, amelynek pályázataitól elvárható, hogy jótékonyan hatnak a gazdasági növekedésre.

3. táblázat Az EU-s gazdaság- és vállalkozásfejlesztési források egy lakosra jutó, kifizetett értéke folyó áron, a projekt helyszíne alapján

	eFt, egy lakosra			%, országoshoz			
	NFT GVOP	ÚMFT GOP	ÚSZT VOP	NFT GVOP	ÚMFT GOP	ÚSZT VOP	Összes
Bács-Kiskun	50,4	32,2	57,2	322,3	94,7	101,7	132,0
Baranya	18,1	30,3	41,2	115,8	89,2	73,2	84,7
Békés	9,2	18,6	36,9	59,1	54,9	65,7	61,2
Borsod-AZ	11,4	25,2	41,9	72,9	74,3	74,5	74,2
Csongrád	21,4	41,4	53,9	137,1	121,8	95,9	110,3
Fejér	12,2	25,9	45,6	77,9	76,1	81,0	79,0

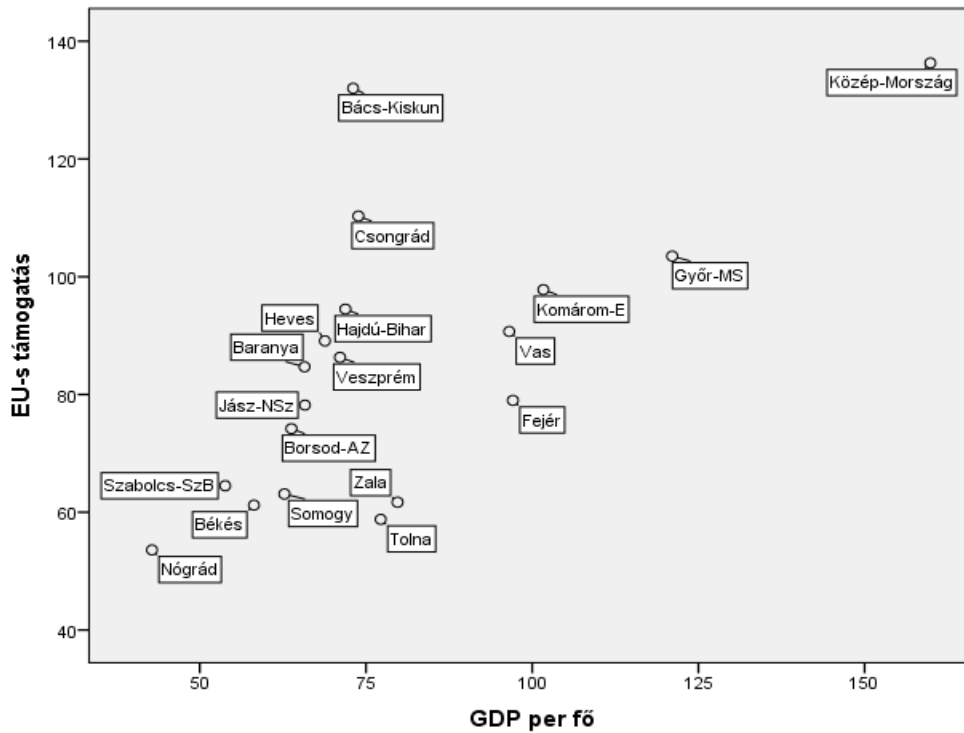
Győr-MS	13,6	42,8	53,2	86,8	126,0	94,7	103,5
Hajdú-Bihar	15,1	39,6	45,3	96,7	116,5	80,6	94,5
Heves	14,2	33,5	46,6	90,9	98,6	82,9	89,1
Jász-NSz	11,8	21,5	49,5	75,6	63,2	88,1	78,2
Komárom-E	15,8	38,8	48,9	101,2	114,1	87,0	97,8
Közép-Morszá	15,8	47,2	81,3	100,8	139,0	144,6	136,3
Nógrád	5,1	22,2	29,5	32,5	65,3	52,5	53,6
Somogy	8,7	20,5	37,6	55,9	60,4	66,8	63,1
Szabolcs-SzB	9,6	21,0	37,7	61,4	61,8	67,1	64,5
Tolna	12,6	15,0	34,7	80,8	44,1	61,6	58,8
Vas	10,4	23,8	61,8	66,5	70,0	110,0	90,7
Veszprém	14,7	26,2	50,5	94,0	77,0	89,8	86,3
Zala	7,9	16,8	40,6	50,5	49,6	72,1	61,7
Ország	15,6	34,0	56,2	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: EMIR, letöltés: 2015.08.07.

Az EU-s gazdaság- és vállalkozásfejlesztési források, a GVOP, GOP és VOP pályázataiból egy lakosra jutó, kifizetett összeget a projekt helyszíne alapján tekintve sajátos kép bontakozik ki (3. táblázat). A kevésbé fejlett megyék általában kisebb forrásokhoz jutottak, pl. Nógrád az országos átlag alig felét, Szabolcs-Szatmár-Bereg kétharmadát, Békés 61%-át kapta stb., azaz háttérbe szorultak az elmaradottabb térségek vállalatai a gazdaságfejlesztési források pályázatainál. Miközben a fejlettebb térségek, Közép-Magyarország, Bács-Kiskun, Csongrád, Győr-Moson-Sopron támogatásai jóval meghaladják az országos átlagot.

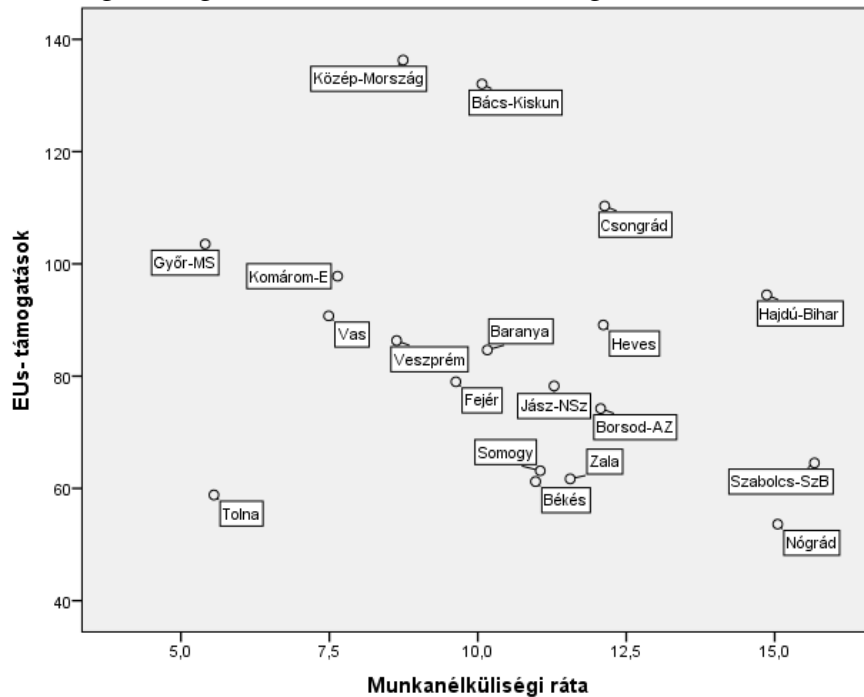
Régóta folyó vita a gazdaságfejlesztéssel foglalkozók körében, hogy a fejlettet kell-e támogatni, aki a támogatást jobban tudja hasznosítani és így többet ad majd vissza a közösségnek, avagy a kevésbé fejlettet, aki így fel tud zárkózni és később már nem szorul a támogatásra. Ha a megyéknek jutott GVOP, GOP és VOP összegzett támogatást összevetjük a gazdasági növekedésükkel, akkor kiderül, hogy vannak olyan fejlett megyék, ahol ezek a források az ország javára is hasznosulnak, élénk a gazdasági növekedés, pl. Győr-Moson-Sopron, Bács-Kiskun és Komárom-Esztergom, és vannak olyanok, ahol nem látszik a támogatások hatása, pl. Közép-Magyarország, avagy Csongrád megye esetében (6. ábra). Ha a támogatások és a fejlettség (egy lakosra jutó GDP) közti összefüggést nézzük, akkor közepes erősségű a kapcsolat, inkább „kapjon minden megye valamit” szemlélet érvényesülhetett, ami az ország gazdasági növekedése szempontjából nem bizonyult elég hatékonynak.

6. ábra Az egy lakosra jutó, kifizetett EU-s GVOP, GOP, VOP pályázati összegek (2004-2015) és az egy lakosra jutó GDP (2013) az országos átlag %-ában

Forrás: EMIR, letöltés: 2015.08.07.

7. ábra Az egy lakosra jutó, kifizetett EU-s GVOP, GOP, VOP pályázati összegek az országos átlag %-ában és a munkanélküliségi ráta 2013-ban, %

Forrás: lásd 2.19. ábra és STADAT 6.2.1.11. táblázat

Ezen GVOP, GOP és VOP források egyik fontos és az EU által deklarált célja, hogy versenyképes, tartós munkahelyek jöjjenek létre. Ha összevetjük a megyéknek jutott GVOP, GOP és VOP összegzett támogatást a 2013-as munkanélküliségi rátával, akkor kijelenthető, hogy az országos átlagnál (10,2%) kedvezőtlenebb munkanélküliséggel bíró 10 megyéből 9 háttérbe szorul a gazdaság- és vállalkozásfejlesztési forrásoknál (7. ábra). Ezen forrásokból való gyenge részesedés is vélhetően hozzájárult a kevésbé fejlett megyék gyenge gazdasági teljesítményéhez. Megfordítva, az EU-s támogatások valószínűleg hozzájárultak a fejlettebb megyékben a foglalkoztatás javulásához, így a munkanélküliség csökkenéséhez.

Az EU-s forrásokról írottakat és tapasztalatainkat összegezve az a véleményünk, hogy a források felhasználása eklektikusnak tűnik, a felhasználás nem program, hanem projektek alapján történik, amelyek egymást is gyengíthetik, így emiatt a gazdasági növekedésre vagy a munkahelyteremtésre gyakorolt hatásuk alig érzékelhető. Amint az EU 2013-2020 közötti regionális politikája is rögzíti, integrált, a térség sajátos helyzetéhez igazodó és programok alapján szerveződő fejlesztéseket kell támogatni, amelyekről előzetes hatástanulmányok készülnek. Nyilván olyan programokról lehet szó, amelyekről ellenőrizhető módon elvárható a gazdasági növekedés és tartós munkahelyteremtés.

4. A megyék eltérő fejlődési pályái a gazdasági növekedés szerint

Véleményünk szerint a gazdasági növekedés megyei mutatói alapján Magyarországon háromféle eltérő fejlődési pálya rajzolódik ki. A hazai térségek három fő ideáltípusa, felhasználva a megyék és városi kistérségek vizsgálatának további eredményeit is (Lengyel B. 2012; Lengyel I. – Szakálné Kanó 2012; Vas-Lengyel-Szakálné Kanó 2015):

- *Budapest és vonzáskörzete* (ingázási övezete, amely több esetben átnyúlik a régiós és megyei határokon): integrálódott a globális gazdaságba, a válság előtt, 2008-ig dinamikus növekedett, a magyar GDP növekményének jelentős részét (60%-át) állította elő. De a válság alatt és után visszafogottá vált a növekedése, a fajlagos adatok alapján már hátrább sorolódott a megyék között. Ez a térség pedig újra az ország 'motorja' lehetne, közel 2,6 milliós, képzett lakosságával, színvonalas infrastruktúrájával, mivel a főváros gazdaságának stagnálása az egész országot visszaveti.
- *FDI-vezérelt feldolgozóipari térségek* (Győr-Moson-Sopron, Fejér, Vas és újabban Bács-Kiskun): a feldolgozóipari multinacionális cégek részlegei révén integrálódott az európai gazdaságba, 2011-től a hazai gazdasági növekedés főleg tőlük függ. De ezen

térségek gazdasági növekedése 'átmeneti', egy-egy új beruházás csak egyszer lendít a növekedésen, ami ezt követően lelassul. Jelzi, hogy a multinacionális cégek részlegei nem ágyazódtak be, a kezdeti 'push' hatást nem követi újabb, azaz minimálisak a helyi multiplikátorhatások. Ez annak is betudható, hogy egyrészt kicsi a térségek lakossága (a munkaerőpiac és a modern üzleti szolgáltatások piaca is szűkös), másrészt a helyi cégek nem képesek bekapcsolódni az FDI-értékláncokba (pl. üzleti szolgáltatásokat nyújtva). Ezekben a térségekben a gazdasági növekedés a multinacionális cégektől függ, emiatt a GDP további növekedése valószínű, de egyrészt ez a helyi munkajövedelmekben kevésbé jelenik meg, másrészt ezen megyék összlakossága 1,5-2 millió fő, azaz csak kis részben képesek hatni az ország gazdasági növekedésére.

- *Többi térség:* főleg hazai piacra termelő, szolgáltató vállalatokkal rendelkeznek, egyes vállalatok termelékenységének javulása elsősorban a hazai versenytársak kiszorításával jár együtt, emiatt nem nő helyben a foglalkoztatás és lassú a gazdasági növekedés. Ezen térségek köre heterogén, a nagyobb egyetemi városokkal bíró megyékben (Debrecen, Pécs, Szeged) a munkaerő képzettsége az EU-átlaghoz közeli, habár a diplomások jelentős része a közszférában dolgozik, ennek ellenére az egyetemekhez kapcsolódva kialakulhatnak potenciális innovatív klaszterek. A kisvárosi és rurális térségek nem rendelkeznek versenyképes gazdasággal, elvélve vannak versenyképes vállalkozásaik, a munkaerő képzettsége és a vállalati menedzsment színvonala is általában alacsony.

Az ország 2004 utáni gazdasági növekedését a visegrádi országokkal összevetve kiderült, hogy egyre inkább lemaradunk. A hazai megyék többsége 2008-ig képes volt GDP-jét javítani, de 2009-ben komoly visszaesés következett be. 2009 után csak 3-4 FDI-vezérelt feldolgozóipari térség volt képes dinamikusabb növekedésre, a többi térség növekedése igen lassú. Főleg a főváros és térsége gazdaságának stagnálása miatt lassú a hazai gazdasági növekedés, holott az ország innovatív erőforrásai Budapesten összpontosulnak.

Az Európai Unió támogatások megyei felhasználásának adataiból az derült ki, hogy inkább a fejlett megyékbe áramlottak ezek a források, a kevésbé fejlett megyék közül is többen részesedtek belőle, de nem mutatható ki szoros összefüggés a gazdasági növekedés és az EU-s források nagysága között. A munkanélküliségi ráta esetében viszont már látható, hogy ott alacsonyabb ez a ráta, ahol magasabbak voltak a támogatások. Természetesen ezt az összefüggést egyéb folyamatok is erőteljesen befolyásolják. De egyértelműen kijelenthető, hogy az EU-s források alig hasznosultak a gazdaság- és vállalkozásfejlesztésben, nem mutatható ki tartós hatásuk.

Egyet lehet érteni Enyedi György (2010, 400) megállapításával, aki a terület és településfejlesztésben „első feladatként egy új paradigma koncepcionális kimunkálását” tartja, amely a globalizációs folyamatok átfogó értelmezésén alapszik. A Magyarországon alkalmazott területi politikát, területfejlesztést is újra kell gondolni, mert úgy tűnik, az eddigi gyakorlat nem járult hozzá a megyék gazdasági növekedéséhez.

Felhasznált irodalom

- Capello, R. – Nijkamp, P. (eds) (2009): *Handbook of regional growth and development theories*. Edward Elgar, Cheltenham.
- EC (2010): *A GDP-n innen és túl – A haladás mérése változó világunkban*. European Commission, Brussels.
- ERY (2014): *Eurostat Regional Yearbook, 2014*. Eurostat, Luxembourg.
- Enyedi Gy. (2010): Terület- és településfejlesztéssel kapcsolatos tudományos kutatások fő irányai és feladatai. *Területi Statisztika*, 4., 398-405. o.
- Fábián A. (szerk.) (2010): *Párbeszéd és együttműködés. Területfejlesztési szabadegyetem 2006-2010*. Nyugat-Magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron.
- Fischer, M. M. – Nijkamp, P. (eds)(2014): *Handbook of Regional Science*. Springer, Heidelberg.
- Lengyel B. (2012): *Tudásalapú regionális fejlődés*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Lengyel I. (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Lengyel I. – Szakálné Kanó I. (2012): Competitiveness of Hungarian Urban Microregions: Localization Agglomeration Economies and Regional Competitiveness Function. *Regional Statistics*, vol. 52., special issue 2., pp. 27-44.
- Nemes Nagy J (2009): *Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Pike, A. – Rodrigues-Pose, A. – Tomaney, J. (eds) (2011): *Handbook of local and regional development*. Routledge, London – New York.
- Rechnitzer J. – Smahó M. (2011): *Területi politika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Stiglitz, J. E. – Sen, A. – Fitoussi, J. P. (szerk.) (2010): A Bizottság jelentése a gazdasági teljesítmény és a társadalmi fejlődés méréséről. *Statisztikai Szemle*, 3., pp. 305–320.
- Todaro, M. P. – Smith, S. C. (2009): *Economic development*. (10th ed) Addison-Wesley, Harlow.
- Varga A. (2009): *Térszerkezet és gazdasági növekedés*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Vas Zs. – Lengyel I. – Szakálné Kanó I. (2015): Regionális klaszterek és agglomerációs előnyök: feldolgozóipar a magyar városrégiókban. *Tér és Társadalom*, 3. 49-72. o.